

Irina Lupashko

Mińsk

Główne kierunki działalności kulturalno- edukacyjnej współczesnych muzeów białoruskich

Jednym z głównych zadań muzeum jest efektywna interakcja z odbiorcami — użytkownikami usług muzealnych. Do ich opisu używa się terminologii, która jest jedną z najbardziej zmiennych, zależy bowiem od celów, które społeczeństwo stawiało i stawia przed muzeum jako instytucją. Na przykład w pierwszej połowie XX wieku utrwaliło się podejście traktujące muzeum jako istotny element systemu edukacji pozaszkolnej i wychowania. Nie jest więc przypadkiem, że w tamtym okresie na Białorusi istniało dziesięć muzeów „pedagogicznych” i jedno „edukacyjne” [Мірончык 1997: 6]. Dominującymi wówczas metodami działania były agitacja i propaganda, co przyczyniło się do określenia prowadzonej działalności muzealnej *pracą polityczno-oświatową*, a później *masową pracą polityczno-oświatową*. Z kolei na początku lat 60. XX wieku zaczęto ją nazywać *pracą naukowo-oświatową*, była bowiem bezpośrednio podporządkowana zadaniom szkoły i sprowadzała się do zapożyczonych z pedagogiki sposobów dydaktycznego przekazywania wiedzy naukowej. Na poziomie praktycznym polegała na rozwiązywaniu metodycznych problemów organizacji oprowadzania po muzeum [Мірончык 1997: 6]. Należy dodać, że kontakt z publicznością był wówczas traktowany jako drugorzędny.

Na przełomie lat 60. i 70. XX wieku rozpoczęło się powolne przewyciężanie podejścia pedagogicznego w działalności muzealnej na rzecz teorii komunikacji, zgodnie z którą zwiedzający stawał się równoprawnym

uczestnikiem procesu komunikacji muzealnej, a nie tylko obiektem jej oddziaływania. Od tego momentu w muzeach zaczęto wykraczać poza granice działań typowo edukacyjnych.

W ostatniej dekadzie XX wieku w białoruskiej praktyce muzealnej zaczęło funkcjonować pojęcie *działalność kulturalno-edukacyjna*. Kryły się pod nim różne formy współpracy z publicznością muzealną, służące jej edukacji w przestrzeni kultury. Opierały się na zróżnicowanym podejściu do zwiedzających, wynikającym z nowego rozumienia ich relacji z muzeum. Podejście to jest aktualne do dzisiaj.

Celem artykułu jest przyjrzenie się współcześnie realizowanej działalności kulturalno-edukacyjnej muzeów białoruskich¹. Analizie poddano muzea państwowe podlegające Ministerstwu Kultury Białorusi. Wśród nich znalazły się zarówno muzea duże (narodowe i niemające takiego statusu, lecz działające w Mińsku lub w stolicach obwodów), jak i regionalne (krajoznawcze oraz filie większych placówek). Dzięki uwzględnieniu niemal wszystkich typów muzeów państwowych stało się możliwe zarysowanie w miarę pełnego obrazu kierunków ich działania. Ilustrować go będą przykłady muzeów o różnych profilach (muzea sztuki, historii, literatury, przyrody itd.) i organizacji (muzea główne, filie, muzea-rezerwaty, muzea-rezydencje).

*

Zachodzące w społeczeństwie zmiany wpływają na zwiedzających muzea i na ich potrzeby, a poprzez nie również na działalność muzealną. Jednym ze wskaźników efektywności muzeum w realizacji funkcji społecznych jest wzrost liczby odbiorców jego oferty. Według oficjalnych danych statystycznych w latach 2008–2019² grupa odwiedzających muzea białoruskie sukcesywnie się powiększała, wzrastając o 63,3%. Podobną tendencję można było zaobserwować we frekwencji w wydarzeniach kulturalno-edukacyjnych. Odnotowano blisko dwukrotny wzrost udziału uczestniczących [Смыкова 2021: 51–52].

Skuteczność działalności kulturalno-edukacyjnej zależy w dużej mierze od wnikliwego poznania publiczności muzealnej, jej struktury i charakteru. Dlatego warto przytoczyć krótki opis zwiedzających muzea biało-

---

¹ Wnikliwej analizie poddano ostatnich pięć lat działalności muzealnej, włączając w to rok 2021 i część 2022 roku.

² Statystyki prowadzone były do pandemii COVID-19.

ruskie. Należy zaznaczyć, że publika ta jest dosyć dobrze zbadana przez socjologów [m.in. СМЫКОВА 2013: 142–143, 2016: 60–65], ale też jest objęta monitoringiem samych muzeów. Są one zobowiązane do przesyłania do Ministerstwa Kultury corocznych sprawozdań, dotyczących wszystkiego, co wiąże się z muzeum (pracowników i ich aktywności, realizowanej działalności statutowej, odbiorców). Zebrane dane są następnie publikowane w ogólnych zestawieniach statystycznych na oficjalnej stronie administracji państwowej Republiki Białoruś: www.belstat.gov.by³. Dopełnienie oficjalnych informacji stanowią dane pochodzące od samych muzealników i dotyczące ich doświadczeń z odwiedzającymi muzea.

Główną kategorią zwiedzających muzea są zorganizowane grupy uczniów i studentów, choć w ostatnich latach obserwuje się coraz większy udział rodzin. Związane jest to z poszerzeniem oferty muzealnej o propozycje skierowane do tej grupy odbiorców. Co prawda tylko kilka muzeów na stałe wprowadziło ofertę dla rodzin, inne są na etapie „zbierania doświadczeń” w tym zakresie. Kolejną kategorią zwiedzających są seniorzy, ale chociaż stanowią obiecującą grupę wśród publiczności muzeów, to póki co brakuje skierowanej do niej oferty. Wiadomo jednak, że zapotrzebowanie na nią istnieje, a i bez niej część seniorów aktywnie i regularnie odwiedza muzea.

Do publiczności muzealnej należy jeszcze inna, nieduża grupa. Badacze określają ją terminem *zwiedzający elitarni lub profesjonaliści*. Zaliczają się do niej osoby, które są stałymi odbiorcami muzealnych projektów, cechuje ich wysoki poziom wiedzy, samodzielność i niezależność opinii oraz ocen, w tym umiejętność recenzowania projektów muzealnych. Rekrutują się spośród przedstawicieli kręgów kultury, edukacji, należą do tzw. inteligencji twórczej.

Do wyżej wymienionych grup należy dodać nowy rodzaj publiczności, który pojawił się wraz z sytuacją wywołaną globalną pandemią COVID-19. Jest to wirtualna publiczność muzealna, dla której w ramach działalności kulturalno-edukacyjnej przygotowano ofertę online.

Tradycyjne formy pracy z publicznością muzealną są zróżnicowane. Wśród nich należy wymienić: wycieczkę, oprowadzanie, wykład, konsultację, odczyt naukowy (konferencję, seminarium), klub (koło), konkurs (olimpiadę, quiz), spotkanie z ciekawą osobą, koncert (wieczerek literac-

---

³ <https://www.belstat.gov.by>; data odczytu: 12.08.2022.

ki, pokaz filmowy), święto [Юхневич 2001: 40–42]⁴. Na nich opierają się również innowacyjne formy działalności kulturalno-edukacyjnej. Warto przyjrzeć się im bliżej. Wycieczka jest nadal uważana za główną formę współpracy i zdecydowanie przeważa nad innymi propozycjami, co sprawia, że można uznać ją za charakterystyczną ofertę dla publiczności muzeum białoruskiego. Potwierdzają to dostępne dane statystyczne, z których wynika, że w 2017 roku muzea przeprowadziły 128,8 tys. wycieczek, w 2018 r. — 132,4 tys., a w 2019 — 131,5 tys.⁵ Pandemia COVID-19 znacząco wpłynęła na działalność muzealną na całym świecie, w tym również na liczbę zorganizowanych wycieczek. W Białorusi w 2020 roku zarejestrowano jej wyraźny spadek — 60,7 tys., ale już w 2021 roku sytuacja poprawiła się i odnotowano 91,9 tys. wycieczek⁶. Wycieczki organizowane są do muzeum i po nim, a także łączą tematycznie oglądane ekspozycje muzealne ze zwiedzaniem zabytków architektonicznych. Te ostatnie organizują przede wszystkim muzea-rezerwaty, oddziały (filie) muzeów, z których wiele jest muzeami-rezydencjami.

Wszystkie muzea Białorusi oferują zwiedzającym wycieczki pogładowe i tematyczne. Wycieczki pogładowe są zazwyczaj realizowane podczas pierwszego zwiedzania muzeum lub dla turystów, którzy będą tu tylko raz⁷. Podczas oprowadzania kładzie się wtedy akcent na najważniejsze eksponaty oraz podaje krótkie informacje. Z kolei wycieczki tematyczne, skupiające się na jednym wątku czy zagadnieniu, są przeznaczone dla publiczności, która ma możliwość regularnego odwiedzania muzeum. Najczęściej są to zorganizowane grupy uczniów i studentów, którzy wybierają temat zgodnie z programem nauczania. Na przykład Muzeum Literackiego Maksyma Bogdanowicza [Літаратурны музей Максіма Багдановіча] oferuje takie dwa tryby zwiedzania. Pierwszym jest oprowadzanie pt. *Życie i twórczość Maksyma Bogdanowicza* [Жыццёвы і творчы шлях Максіма Багдановіча], drugim — szereg możliwych wycieczek tematycznych, m.in. *W zaczarowanym królestwie Maksyma Bogdanowicza* [У зачарованым царстве Максіма Багдановіча], „Wianek” Maksima Bogdanowicza [„Вянок”

⁴ Przywołane rodzaje działalności naukowo-edukacyjnej to tylko jedna z możliwych klasyfikacji. Ona jednak obowiązuje w białoruskich opracowaniach naukowych i praktyce muzealnej.

⁵ <https://www.belstat.gov.by>; data odczytu: 26.03.2022.

⁶ <https://www.belstat.gov.by>; data odczytu: 12.08.2022.

⁷ Zwykle mają mało czasu, ale chcą mniej więcej zapoznać się z kolekcją danego muzeum.

Максіма Багдановіча, *Poezja miłosna Maksima Bagdanowicza* [Любоўная лірыка Максіма Багдановіча]⁸.

Innym przykładem jest oferta Muzeum Przyrody i Ekologii [Музей прыроды і экалогіі], dostosowywana do wieku odbiorców. Dla uczniów klas 1–2 są przewidziane wycieczki tematyczne: *Od bajki do natury* [З казкі ў прыроду], *Kto mieszka w lesie* [Хто ў лесе жыве], *Sezonowe zmiany w przyrodzie* [Сезонныя змены ў прыродзе], *Po leśnych ścieżkach* [Па лясных сцяжынках], *Ptaki sąsiedzi* [Птушкі суседзі]; dla klas 3–4: *Znani nieznajomi* [Знаёмыя незнаёмы], *Las i jego bogactwa* [Лес і яго багацці], *Fauna i flora zbiorników wodnych, bagien, zarośli przybrzeżnych* [Жывёльны і раслінны свет вадаёмаў, балотаў, прыбярэжных зараснікаў], *Na stronach Czerwonej Księgi Republiki Białoruś* [Па старонках Чырвонай Кнігі Рэспублікі Беларусь]; dla uczniów szkoły średniej (klasy 5-9) i liceum: *Niesamowity świat owadów* [Дзіўны свет насякомых], *Ssaki. Ich znaczenie w przyrodzie* [Млекаромьячыя. Іх значэнне ў прыродзе], *Drapieżne zwierzęta i ptaki* [Драпежныя звяры і птушкі], *Od starożytności do współczesności* [Ад старажытнасці да нашых дзён], *Zasoby naturalne Republiki Białoruś* [Прыродныя рэсурсы Рэспублікі Беларусь], *W wodzie, na lądzie, w powietrzu* [У вадзе, на сушы, у паветры] itd. Niektóre wycieczki, jak na przykład *Świat zwierząt Republiki Białoruś* [Жывёльны свет Рэспублікі Беларусь], są oferowane wszystkim grupom wiekowym uczniów, z tym że podczas oprowadzania dostosowuje się odpowiednio narrację do wieku zwiedzających⁹.

Należy zauważyć, że mimo popularności wycieczek, to i do nich wprowadza się zmiany. Polegają one przede wszystkim na uaktywnianiu uczestników. Pojawia się zatem dialog i interaktywność, korzysta się z form teatralnych lub rozmowy itp. Przykładem może być wycieczka tematyczna *7 historii miłosnych* [7 гісторый кахання], zorganizowana z okazji walentynek w Muzeum Literackim Maksyma Bogdanowicza¹⁰, czy przewidziane dla dzieci wycieczki pt. *Jak urządzono muzeum* [Як уладкаваны музей], *Gra w martwą naturę* [Гульня ў нацюрморт], *Najbardziej — najbardziej* [Самыя — самыя], *Mały ekspert* [Маленькі эксперт], realizowane w Narodowym Muzeum Sztuki Republiki Białoruś [Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь]¹¹.

⁸ <http://bellitmuseum.by/litaraturnyi-muzey-maksima-bagdanovicha>; data odczytu: 01.04.2022.

⁹ <http://przyroda.histmuseum.by>; data dostępu: 01.04.2022.

¹⁰ <http://bellitmuseum.by/litaraturnyi-muzey-maksima-bagdanovicha>; data odczytu: 11.02.2022.

¹¹ <https://family.by>; data odczytu: 13.03.2022.

Ostatnio coraz większą popularnością cieszą się tzw. oprowadzania kuratorskie i autorskie. Najwięcej z nich jest organizowanych w muzeach sztuki — Narodowym Muzeum Sztuki Republiki Białoruś i Narodowym Centrum Sztuki Współczesnej Republiki Białoruś [Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь]. Tego typu spotkania najczęściej towarzyszą wystawom czasowym i pozwalają zapoznać zwiedzających z tematyką wystawy, ale również z pracą nad jej koncepcją i realizacją. Pokazanie „kuchni muzealnej”, tj. zwykle niedostępnych dla publiczności działań muzealnych, okazuje się bardzo ciekawe dla publiczności i wyjaśnienia zwiększone zainteresowanie oprowadzaniem kuratorskimi. Przykładem może być wycieczka nazwana *Sztuka restaurowania* [Мастацтва рэстаўрацыі] w Narodowym Muzeum Sztuki Republiki Białoruś.

Kolejną popularną formą działalności muzealnej jest wykład, choć zdania są podzielone co do jego skuteczności. Z jednej strony, już ponad 20 lat temu dowodzone, opierając się na badaniach socjologicznych, że nikt ze zwiedzających nie chciał wysłuchać wykładu muzealnego¹², co tłumaczono tym, że był on postrzegany jako niemuzealna forma pracy. Z drugiej strony, forma wykładowa jest wykorzystywana w edukacji dzieci i młodzieży. Takie spotkania są zwykle przygotowywane w zgodzie z programem nauczania szkolnego. Przykładem mogą być propozycje Państwowego Muzeum Historii Literatury Białoruskiej [Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры]: dla uczniów klas 5–8 są to zajęcia *Od listu do książki* [Ад лісьма да кнігі], *Mitologia białoruska* [Беларуская міфалогія], *Czarownik z kraju dzieciństwa. Twórczość J. Maura* [Чараўнік з краіны маленства. Творчасць Я. Маўра]; dla uczniów klas 8–11 — *Byłem. Jestem. Będę. Twórczość U. Karatkiewicza* [Быў. Ёсць. Буду. Творчасць У. Караткевіча], *Vasyl Bykau. Życie i twórczość* [Васіль Быкаў. Жыццё і творчасць], *Ścieżkami wielkiego poety. Twórczość Adama Mickiewicza w kontekście historii literatury białoruskiej* [Сцежкамі вялікага паэта. Творчасць Адама Міцкевіча ў кантэксце гісторыі беларускай літаратуры]¹³. Tą formą działalności kulturalno-edukacyjnej jest zainteresowana również *grupa zwiedzających elitarnych*. Do nich więc skierowano ofertę zatytułowaną „Wykład weekendowy” [„Лекторый выхаднога дня”], przygotowywaną przez

¹² Kompleksowe badania socjologiczne dotyczące pracy białoruskich muzeów z publicznością przeprowadzono w 2000 roku. Ich wyniki znajdują się w zbiorze *Informacja operacyjna nt. problemów kultury i sztuki* [Аператыўная інфармацыя па праблемах культуры і мастацтва] [Аператыўная інфармацыя 2000].

¹³ <http://bellitmuseum.by/lektsyiii/>; data odczytu: 13.03.2022.

Narodowe Muzeum Sztuki Republiki Białoruś. Wykłady wygłaszają pracownicy muzeów lub zaproszeni goście — eksperci, ale popularne są także jednorazowe wykłady kuratorskie powiązane z wystawami czasowymi.

Kolejne formy działalności kulturalno-edukacyjnej to kluby, koła lub pracownie, które jednak nie są zbyt rozpowszechnione w muzeach białoruskich. Wśród tych, które są należy wyróżnić małe i regionalne Muzeum Literatury Kuźmy Czarnego [Літаратурны музей Кузьмы Чорнага] w Cimkowiczach¹⁴. Działa przy nim pracownia „Iskierka” [„Іскрынка”]¹⁵, która od 25 lat skupia miłośników teatru, oraz teatr flanelografii „Skarbonka Piękna” [„Скарбонка прыгажосці”]¹⁶, w którym od 20 lat prowadzone są warsztaty dla dzieci. Warto też dodać, że w Narodowym Muzeum Sztuki Republiki Białoruś od ponad 30 lat działa pracownia edukacyjno-artystyczna dla dzieci „W gości do Ciubika” [„У госці да Цюбіка”]¹⁷.

Popularnością cieszą się imprezy literackie, muzyczne i twórcze dające szansę na spotkanie i rozmowę w „nieformalnej atmosferze” z ciekawymi ludźmi (pisarzami, muzykami, artystami, naukowcami). Dzięki takiej formie publiczność zdobywa nową wiedzę, pozyskuje autografy czy otrzymuje po prostu pozytywne emocje. Wiele muzeów organizuje w swoich salach wydarzenia muzyczne. Na przykład muzeum Dwór w Łoszycach [Лошыцкая сядзіба] w ramach projektu „Salon muzyczny w Dworze w Łoszycach” [„Музыкальны салон у Лошыцкай сядзібе”] zaprasza początkujących i profesjonalnych muzyków. W Narodowym Muzeum Sztuki Republiki Białoruś, Narodowym Centrum Sztuki Współczesnej Republiki Białoruś i Państwowym Muzeum Historii Kultury Teatralnej i Muzycznej Republiki Białoruś [Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь] odbywają się regularne koncerty albo koncerty połączone z wykładem lub spotkaniem literackim.

Natomiast w muzeach literatury często wykorzystywaną formą działalności kulturalno-edukacyjnej są spotkania rocznicowe. Przykładem mogą być organizowane przez Państwowe Muzeum Literatury i Pamięci im. Jakuba Kołasa [Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа] w Mińsku spotkania młodych pisarzy i muzyków pt. „Koncerty domowe

¹⁴ Wieś Cimkowicze (Цімкавічы) leży w rejonie kopylskim, w obwodzie mińskim.

¹⁵ <http://bellitmuseum.by/litaraturnyi-muзей-kuzmyi-chornaga>; data odczytu: 15.03.2022.

¹⁶ To teatr dla najmłodszych widzów, wykorzystujący jako scenografię deskę obciążoną flanelą (stąd nazwa: *flanelograf*), na której przyczepia się i odczepia postaci podczas inscenizacji np. bajek.

¹⁷ <http://artmuseum.by>; data odczytu: 21.01.2022.

u wujka Jakuba” [„Кватэрнікі ў дзядзькі Якуба”]. Imprezy poświęcone jubileuszom pisarzy odbywają się regularnie także w innych muzeach literatury [Лупашка 2011: 156].

Rozpowszechnioną formą spotkań twórczych są prezentacje np. książek, publikacji multimedialnych, filmów¹⁸. Najczęściej organizują je muzea literatury. Co warto podkreślić, wydarzenia te promują znanych, ale i mniej lub mało znanych, autorów, w tym twórców młodego pokolenia. Wśród zalet takich spotkań można wymienić: kontakt bezpośredni twórcy — odbiorcy, poznanie środowiska literackiego i możliwość śledzenia jego aktywności. Działalność tę trzeba zatem rozpatrywać jako wsparcie autorów w popularyzacji i promocji ich twórczości.

Jeszcze inną popularną formą działalności muzeów są zajęcia muzealno-edukacyjne. Jest to kompleksowa forma pracy, która może zawierać takie elementy, jak zabawa, teatralizacja, rekonstrukcja, konkurs itp. Ich wyróżnikiem jest maksymalna interaktywność, dzięki czemu zwiedzający są równoprawnymi uczestnikami procesu komunikacji muzealnej. Tego typu zajęcia oferują zarówno duże muzea miejskie, jak i małe — regionalne. Jednak pierwszym, które je wprowadziło, było Narodowe Muzeum Historyczne Republiki Białoruś [Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь]. Dzisiaj w jego ofercie jest szereg zajęć przeznaczonych dla uczniów klas 1–7. Na przykład dla najmłodszych zwiedzających przeznaczone są zajęcia *Testament dalekich przodków* [Далёкіх прадзедаў запарем]. Podczas zabawy dzieci poznają podstawy życia człowieka pierwotnego i jego relacje z naturą. Program jest tak przygotowany, aby zachęcić do kolejnej wizyty w muzeum oraz dalszego zdobywania wiedzy, np. o dawnej historii ziem Białorusi. Służy temu specjalna interaktywna sala *Żywa Archeologia. Poleskie podwórko 2 tys. p.n.e.* [Жывая археалогія. Палескі падворак 2 тыс. да н.э.]. Są w niej realizowane zajęcia *Podróż po poleskim podwórku* [Вандроўка па палескім падворку], pozwalające wyobrazić sobie różnorodność świata materialnego ludzi pierwotnych oraz zapoznać się z ówczesnym strojem kobiecym, warsztatem tkackim o konstrukcji poziomej i pionowej, narzędziami do obróbki kamienia i wiercenia w nim otworów, spróbować ciąć drewno siekierą o kamiennym ostrzu itd. Zaletą takiej formy zajęć jest to,

¹⁸ Jako dowód popularności prezentacji można przytoczyć dane z Państwowego Muzeum Literatury i Pamięci im. Jakuba Kołasa w Mińsku, w którym przez cztery miesiące 2022 roku odbyło się dziesięć tego typu wydarzeń; <http://kolasmuseum.by>; data odczytu: 01.05.2022.

że muszą być przeznaczone tylko dla najmłodszych, ale mogą być wykorzystane w edukacji różnych grup wiekowych.

W tym samym muzeum został również przygotowany cykl zajęć dla uczniów klas 3–6 *Skąd nasz ród* [Адкуль наш рód], poświęcony historii i kulturze Wielkiego Księstwa Litewskiego. Składa się z trzech lekcji. Pierwsza omawia podstawy historii i kultury Wielkiego Księstwa Litewskiego: zasięg terytorialny, główne ośrodki polityczne i kulturalne, ważne wydarzenia, ewolucję systemu państwowego itd. Na zakończenie lekcji odbywa się sterylizowane pasowanie chłopców na rycerzy i włączenie dziewcząt do grona dwórek Królowej i Wielkiej Księżnej. Druga lekcja cyklu skupia się na szlachcie — najwyższej warstwie społecznej Wielkiego Księstwa Litewskiego i Rzeczypospolitej Polskiej. Dzięki ekspozycji muzealnej uczestnicy poznają prawa i obowiązki szlachty, jej kulturę (w tym modę; dowiadują się też m.in. czym jest portret sarmacki), postaci historyczne i drzewa genealogiczne rodów. Uczą się podstaw genealogii, a na zakończenie każdy próbuje stworzyć drzewo genealogiczne swojej rodziny. Trzecia lekcja poświęcona jest heraldyce. Wyjaśnia, czym jest herb, jakie są jego główne elementy (symbole, kolorystyka), kto go może posiadać. Na końcu uczestnicy mają pokusić się o stworzenie indywidualnego herbu i wyjaśnić jego symbolikę¹⁹.

W muzeach krajoznawczych zainteresowaniem cieszą się zajęcia o tematyce etnograficznej. Ich przykładem mogą być spotkania organizowane przez regionalne Mińskie Muzeum Krajoznawcze w Mołodecznie [Мінскі абласны краязнаўчы музей ў г. Маладзечна]: *Niebieskie kwiaty na dziecięcej koszuli* [Блакiтныя кветкі на кашульку дзеткам]²⁰, *Tajemnice chaty białoruskiej* [Таямніцы беларускай хаты], *W gościnie u garniarza* [У гoсцi да ганчара], *Chleb — podstawą wszystkiego* [Хлеб — усяму галава]²¹.

Z kolei w muzeach-rezerwatach i muzeach na wolnym powietrzu (Białoruskim Państwowym Muzeum Architektury Ludowej i Życia Wiejskiego [Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту]²²) popularne są zajęcia interaktywne, warsztaty, gry i zabawy muzealne, jak też festyny organizowane zgodnie z tradycyjnym kalendarzem obrzędowym, takie jak: „Święta Bożego Narodzenia” [„Каляды”], „Szcudry Wieczór”

¹⁹ <http://histmuseum.by/by/visiting/museum-lessons/>; data odczytu: 03.03.2022.

²⁰ Zajęcia są poświęcone roli lnu w życiu przodków.

²¹ <http://molodechno-mokm.museum.by/>; data odczytu: 03.04.2022.

²² Muzeum na wolnym powietrzu powołano w 1976 roku we wsi Ozierno [Азярцо] w rejonie i obwodzie mińskim.

[„Шчадрэц”]²³, „Ostatki” [„Масленіца”], „Przywoływanie wiosny” [„Гуканне вясны”], „Niedziela Palmowa” [„Вербніца”], lub z obrzędowością rodzinną: „Wesele białoruskie” [„Беларускае вяселле”] itd.²⁴

W białoruskiej praktyce muzealnej szczególne miejsce zajmują wykłady, lekcje muzealne i niektóre warsztaty realizowane w szkole, a nie w muzeum. Spośród kilku przyczyn takiej organizacji najważniejsze są dwie. Po pierwsze, nie wszystkie muzea mają możliwość i miejsce, aby zorganizować odpowiednią przestrzeń edukacyjną. Po drugie, jest to oferta muzeów w dużych miastach, skierowana do najmłodszych uczniów, którym trudno byłoby przyjechać do ich siedziby. Nie chcąc tracić tej części publiczności, muzea zaproponowały takie właśnie rozwiązanie.

Kolejną formą działalności, która powoli odzyskuje utracone pozycje, są wystawy objazdowe (niektóre muzea nazywają je „wystawami — plakatami”). Służą przede wszystkim popularyzacji muzeum i zachęcaniu do odwiedzin jednostek stacjonarnych, jak też poszerzaniu publiczności muzealnej. Zdecydowana większość wystaw objazdowych jest organizowana w szkołach odległych od centrum, rzadziej w bibliotekach, uniwersytetach czy domach kultury. Pokazywane są również podczas festynów miejskich oraz imprez społeczno-kulturalnych. Do ich wad zalicza się to, że są statyczne, oraz to, że opierają się na kopiach — duplikatach materiałów muzealnych. Niemniej pozwalają na zachowanie kontaktu ze swoją publicznością na przykład podczas zmiany ekspozycji stałej czy remontu muzeum.

Od niedawna w muzeach białoruskich — na wzór placówek światowych — zaczęto sięgać po nietradycyjne formy działalności. Wśród nich warto zwrócić uwagę na *questy* — specjalne gry, które wymagają rozwiązania określonych zadań (informacyjnych, kreatywnych, orientacyjnych, intelektualnych itp.)²⁵. Quest jest złożoną formą działalności muzealnej, zawierającą elementy gry i rywalizacji, teatralizacji i rekonstrukcji. Questy zyskują dużą popularność w Białorusi, a ich odbiorcami są dzieci i młodzież w różnym wieku (od przedszkolaka po studenta), a także rodziny. Na przykład *questy* oferuje Kompleks Zamkowy w Mirze [Замкавы комплекс „Мір”] i Narodowe Muzeum-Rezerwat Historyczno-Kulturalny „Nieśwież” [Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік „Нясвіж”] w Nieświeżu. W tym pierwszym muzeum *quest* polega na rozwiązaniu

²³ Szczodry Wieczór to według tradycji białoruskiej wigilia Starego Nowego Roku, obchodzona zgodnie z kalendarzem prawosławnym z 13 na 14 stycznia.

²⁴ <https://etna.by>; data odczytu: 10.04.2022.

²⁵ O *questach* i ich wykorzystaniu w pracy muzealnej patrz: Лупашка 2019.

„zagadki dwóch skrzyń”. Towarzyszy mu legenda, według której właściciel zamku w Mirze, książę Michał Świętopełk Mirski, podczas prac remontowych odnalazł skrzynię, znajdującą się od kilku stuleci w jednej z piwnic. Nieopodal znalazł też notatkę, z której wynikało, że skrzynię ukrył Karol Stanisław Radziwiłł Sprawiedliwy podczas wojny ze Szwedami. Książę Michał prosi więc gości o pomoc w rozwiązaniu zagadki książąt Radziwiłłów. Podczas questu uczestnicy pomagają kucharzowi przygotować posiłek dla księcia, od żebraczki dowiadują się o smutnych wydarzeniach Wojny Północnej, o hobby księżnej Marie Hohenlohe-Schillingsfürst itd. Drugą propozycją zamku w Mirze jest nie mniej tajemniczy i zagadkowy quest zatytułowany *Biały słoń* [Белы слон], opowiadający o historii sprzed stu lat²⁶. Z kolei muzeum w Nieświeżu proponuje kilka questów. Jednym z nich są *Sekrety pałacu* [Палацавыя таямніцы], umożliwiające poznanie historii rodu Radziwiłłów i ich siedziby. Quest przebiega przez cały pałac, dając zwiedzającym okazję do zajrzenia do miejsc, które zwykle są dla nich niedostępne, na przykład do piwnic²⁷.

Jeszcze inną formą działalności kulturalno-edukacyjnej, która zdobywa popularność jest tzw. święto muzealne²⁸. Łączy ono prawie wszystkie wyżej opisane narzędzia edukacyjne: wycieczkę, imprezę literacką i muzyczną, spektakl teatralny, grę interaktywną, warsztat itp. Dobrym przykładem jest tu największe międzynarodowe święto muzealne: Noc Muzeów. Muzea białoruskie biorą w nim bardzo aktywny udział — w 2021 roku już 90 jednostek muzealnych zaoferowało odrębny program. Na przykład: Białoruskie Państwowe Muzeum Architektury Ludowej i Życia Wiejskiego zaprosiło zwiedzających na *Noc mistycyzmu w białoruskim skansenie* [Ноч містыкі ў беларускім скансэне], Muzeum Historyczno-Krajoznawcze w Berezie [Бярозаўскі гісторыка-краязнаўчы музей]²⁹ przedstawiło program *Muzeum ożywione* [Ажыўшы музей], Muzeum Historii Mińska [Музей гісторыі горада Мінска] zaproponowało *Muzealną quest-terapię* [Музейная квэст-тэрапія]. Spośród muzeów regionalnych Brzeskie Muzeum Krajoznawcze [Брэсцкі абласны краязнаўчы музей] zorganizowało *Imprezę średniowieczną* [Сярэднявечная вечарына], a Mińskie Muzeum Krajoznawcze w Mołodecznie przygotowało program *Całe życie jest grą* [Усё жыццё — гульня]. Z ciekawą propozycją wystąpiło również Państwowe

²⁶ <https://mirzamak.by>; data odczytu: 28.03.2022.

²⁷ <https://niasvizh.by>; data odczytu: 01.04.2022.

²⁸ Również na temat tzw. święta muzealnego więcej patrz: Лупашка 2019.

²⁹ Miasto Bereza, dawn. Bereza Kartuska, w obwodzie brzeskim.

Muzeum Literatury im. Janki Kupały [Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы] w Mińsku. Program nosił nazwę *MAC-KU* [MAC-KY], która odzwierciedlała ideę święta — „Sztukę i Kupałę” [„МАСТАцтва і КУпала”]. Zwiedzającym zaoferowano: udział w tworzeniu dużego kwiatu paproci, wizytę w pracowni rzeźbiarza, współautorstwo obiektu artystycznego, sfotografowanie się w słynnym wileńskim studiu fotograficznym, sprawdzenie własnych zdolności poetyckich, warsztaty o charakterze narodowym, zapoznanie z „kosmosem” Jazepa Drazdowicza [Язэп Драздовіч]³⁰, uczestnictwo w turnieju szachowym, narysowanie domu swoich marzeń, udział w *queście Sztuka i Kupała* [МАСТАцтва і КУпала], obejrzenie spektakli *Paulinka* [Паўлінка] i *Odwieczna pieśń* [Адвечная песня], przygotowanych na podstawie dzieł Janki Kupały o tych samych tytułach³¹.

Wspomniane już kilkakrotnie warsztaty są również popularną formą aktywności muzealnej. Mogą być organizowane samodzielnie lub stanowić część konkretnego programu. Przykładem tych pierwszych są regularnie organizowane warsztaty wycinankarstwa, garncarstwa, plecionkarstwa, hafciarstwa w Wietkowskim Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich im. Fiodora Szklarowa [Веткаўскі музей стараабрадніцтва і беларускіх традыцый імя Ф. Р. Шклярава] (obwód homelski)³². Z kolei przykładem tych drugich były opisane wyżej warsztaty w Państwowym Muzeum Literatury im. Janki Kupały w Mińsku, zrealizowane w ramach Nocy Muzeów 2021.

Większość wspomnianych działań muzealnych ma na celu interakcję ze zwiedzającymi. Pozostaje jednak pytanie, czy dotyczy to każdego z nich, czy muzea są przygotowane na to, aby być „muzeami bez barier” (inkluzywnymi). Bliższy ogląd dowodzi, że muzea białoruskie dopiero nabierają tego typu doświadczeń, a projekty, które stawiają sobie taki cel, mają raczej charakter sporadyczny i niesystemowy. Przyczynami tej sytuacji jest przede wszystkim niedostatek odpowiednio wykształconych pracowników, choć muzealnicy dostrzegają znaczenie i konieczność tego kierunku działań. Ilustrują to poniższe przykłady z Narodowego Muzeum Sztuki Republiki Białoruś. Od 2005 roku jest w nim realizowany projekt „Krok do przodu” [„Крок насустрач”], dzięki któremu zaczęto oprowadzać

³⁰ Jazep (Józef) Drozdowicz (1888–1954) — białoruski malarz, rzeźbiarz, grafik.

³¹ <http://nochmuzeev.by>; data odczytu: 22.04.2022.

³² Por. artykuł Yauhiena Malikaua, Wietkowskie Muzeum Staroobrzędowców i Tradycji Białoruskich im. Fiodora Szklarowa (Wietka, obwód homelski, Białoruś), znajdujący się w tym tomie.

po wystawach osoby na wózkach inwalidzkich oraz dzieci z wadami słuchu. Natomiast w 2015 roku wprowadzono program „Sztuka na opuszkach palców” [„Мастацтва на кончыках пальцаў”], pozwalający poznawać ekspozycje dotykiem. Taką możliwość zapewniono po raz pierwszy w Białorusi. Jednym z najnowszych pomysłów jest opracowany przewodnik dla osób z różnymi wadami słuchu *Ożywione obrazy* [Ажыўшыя карціны] [Трофимова 2022: 41–46].

Podobne działania podjęło Narodowe Muzeum Historyczne Republiki Białoruś, z tym że skoncentrowało swoją uwagę na odbiorcach z dysfunkcją wzroku. Przygotowano dla nich takie programy, jak „Dołącz do muzeum” [„Уключыся ў музей”], „Inkluzja poworoczna” [„Навагодняя інклюзія”], „Mówiące ekspozycje” [„Экспанаты, якія размаўляюць”], „Ja sam” [„Я сам”]³³. Dla podobnej grupy zwiedzających przygotowano lekcję muzealną pt. *Zaprzyjaźnić się z rzemiosłem — nie smuć się w życiu [З рамяством дружыць — у жыцці не тужыць]* realizowaną w Państwowym Muzeum Historii Literatury Białoruskiej³⁴. Natomiast w Państwowym Muzeum Literatury im. Janki Kupały w Mińsku realizowany jest projekt skierowany do dzieci z autyzmem — „Blisko i razem” [„Побач і разам”]. W tym kierunku działa również Muzeum Historyczno-Krajoznawcze w Szumilinie [Шумілінскі гісторыка-краязнаўчы музей]³⁵, a od początku 2022 roku — Muzeum Drukarstwa Białoruskiego [Музей беларускага кнігадрукавання] w Połocku, które stworzyło laboratorium twórcze: „Bum! — Aha” [Бум! — Ага]³⁶. Warto też dodać, że ostatnio są organizowane specjalne seminaria i spotkania poświęcone problematyce muzeum bez barier. Została również wydana publikacja (cyfrowa) z uwagami i poradami metodycznymi jak pracować z osobami niepełnosprawnymi³⁷.

Charakteryzując działalność muzealno-edukacyjną realizowaną w muzeach białoruskich, nie można pominąć czasu pandemii COVID-19³⁸. Należy jednak zaznaczyć, że w tym czasie władze Białorusi nie wprowadziły lockdownu

³³ <http://www.histmuseum.by>; data odczytu: 22.01.2022.

³⁴ <http://www.histmuseum.by/ru/news/2913/>; data odczytu: 13.03.2022.

³⁵ Szumilino [Шуміліна] — miasteczko w obwodzie witebskim.

³⁶ <http://book.polotsk.museum.by>; data odczytu: 21.04.2022.

³⁷ *Музей для ўсіх. Сямінар на пытаннях інклюзіі і безбар’ернага асяроддзя. Метадычныя парады ўдзельнікаў на працы са спецыяльнай аўдыторыяй*; <http://bellitmuseum.by/wp-content/uploads/2021/06/metadychnyya-parady-seminara-muzej-dlya-usih.pdf>; data odczytu: 25.05.2022.

³⁸ Na temat działalności muzeów białoruskich podczas pierwszej fali pandemii patrz: Лупашко, 2021.

i muzea były otwarte. Mimo to frekwencja znacznie spadła, co wymusiło na muzealnikach podjęcie szeregu kroków, aby zachować kontakt z publicznością, zadbać o wizerunek muzeum i dostosować się do nowej rzeczywistości. Ich efektem była — i jest — intensyfikacja form pracy online. Co prawda, dotyczy to przede wszystkim dużych muzeów, które podjęły tę działalność w sposób systematyczny. Zwraçały uwagę na najpopularniejsze sieci społecznościowe, w których aktywna jest ich publiczność, takie jak: Instagram, Facebook, VKontakte, Telegram, Odnoklassniki (Nasza-Klasa), YouTube. Przeprowadzona analiza działalności muzealnej w tym czasie wykazała zaś, że zdecydowana większość muzeów wybrała adaptację tradycyjnych form działalności kulturalno-edukacyjnej (wycieczki, wykłady) do formatu online. Przykładem może tu być kanał YouTube Narodowego Muzeum Sztuki, na którym są prezentowane miłośnikom sztuki wideo-wykłady: *Wszechświaty Jazepa Drazdowicza* [Сусветы Язэпа Драздовіча], *Białoruska kobieta martwa natura: Maria Isajonak*³⁹ [Беларускі жаночны нацюрморт: Марыя Ісаёнак]⁴⁰. Z kolei Muzeum Historii Miasta Mińska zaprezentowało serię wideo-wycieczek pt. *Spacer po mieście słońca* [Шпацыр па горадзе сонца]⁴¹.

Wiele muzeów zaczęło także korzystać z transmisji na żywo prowadzonej w sieciach społecznościowych. W krótkich filmikach pracownicy przedstawiali poszczególne eksponaty, unikatowe obiekty i kolekcje muzealne, opowiadali o kierunkach działalności muzeum, prowadzili krótkie wycieczki. W taki sposób działało regionalne Mińskie Muzeum Krajoznawcze w Mołodecznie, które przygotowało dla dzieci serię krótkich wycieczek po stałej ekspozycji, m.in. *Natura regionu mińskiego* [Прырода Міншчыны], *Ptaki miejskie* [Гарадскія птушкі], *Nad brzegiem jeziora* [На беразе возера], *Bobry* [Бабры], *Dzień pingwina* [Дзень Пінгвіна]⁴². Natomiast muzea literatury realizowały projekt czytania dzieł online, do którego zapraszały znanych działaczy kultury. Przykładem może być Państwowe Muzeum Historii Literatury Białoruskiej, w którym w ramach akcji „Czytamy razem klasykę” [„Чытаем класіку разам”] przeczyta-

³⁹ Maria (Maryja) Isajonak [Марыя Ісаёнак] (ur. 1949) — malarka, jedna z bardziej rozpoznawalnych artystek w Białorusi.

⁴⁰ <https://www.youtube.com/channel/UCtHtNjMr8VdnpDeklXWV1w/featured>; data odczytu: 26.03.2022.

⁴¹ <https://www.youtube.com/playlist?list=PLHFi74GC596cn8xFKVveW6B7fCqP5vPqY>; data odczytu: 13.03.2022.

⁴² https://www.instagram.com/makm_maladziecna; data odczytu: 02.02.2022.

no powieść Uładzimira Karatkiewicza [Уладзімір Караткевіч]⁴³ *Kłasy pod twoim sierpem* [Каласы пад сярпом тваім]. W Muzeum Literatury Piatusia Brouki [Літаратурны музей Пятруся Броўкі] w Mińsku, dzięki projektowi „Duo”, zaprezentowano wiersze Piatusia Brouki [Пятрусь Броўка]⁴⁴ w tłumaczeniach na rozmaite języki. Innym przykładem mogą być „Bajki na noc w Muzeum sztuki” [„Казкі на ноч у Мастацкім”], które wprowadzały dzieci w świat bajek różnych narodów.

*

Podsumowując powyższe przykłady działalności kulturalno-edukacyjnej realizowanej we współczesnych muzeach białoruskich, można sformułować następujące wnioski. Po pierwsze, działalność ta stara się nadążać za tendencjami światowymi. Po drugie, nadal aktywnie wykorzystuje się podstawowe i tradycyjne formy działalności, takie jak: wycieczki, wykłady, spotkania twórcze itp. Po trzecie, wspomniane formy są dostosowywane do potrzeb współczesnej publiczności. Po czwarte, pojawiają się nowe formy działalności, wcześniej nieobecne w muzeach białoruskich, takie jak: lekcje muzealno-edukacyjne, questy, quizy itp. W większości mają one charakter kompleksowy, realizowany poprzez metody interaktywne. Ich celem jest edukacja, ale istotną rolę odgrywa również rozrywka. Po piąte, w ofercie muzealnej przeważają propozycje wycieczek i spacerów oraz działania poza murami muzeów, głównie skierowane do uczniów (wystawy objazdowe i zajęcia, lekcje muzealne w szkołach). Po szóste, pandemia COVID-19 i jej społeczne konsekwencje przyczyniły się do rozwoju nowych sposobów komunikacji muzeów z publicznością. Wreszcie po siódme, jednym z obiecujących i przyszłościowych kierunków działań jest tworzenie ofert umożliwiających włączanie do grupy odbiorców osób niepełnosprawnych i osób starszych.

Tłumaczenie z języka białoruskiego: Tatsiana Marmysh

⁴³ Uładzimir Karatkiewicz (1930–1984) — jeden z uznanych pisarzy białoruskich, autor powieści, opowiadań, wierszy, dramatów, sztuk, scenariuszy teatralnych i filmowych, esejów, a także artykułów publicystycznych. Tworzył w języku białoruskim, często sięgał do historii i folkloru białoruskiego. Jego twórczość jest tłumaczona m.in. na język polski, angielski, niemiecki, francuski, litewski, łotewski, estoński.

⁴⁴ Piatruś (Piotr) Brouka (1905–1980) — białoruski powieściopisarz, poeta, tłumacz.

Bibliografia

Аператыўная інфармацыя

2000: *Аператыўная інфармацыя па праблемах культуры і мастацтва*, Мінск: НББ (wyd. 1).

Бамбешка Іванна

2020: *Генезіс культурна-адукацыйнай дзейнасці краязнаўчых музеяў Беларусі*, „Искусство и культура”, nr 2(38).

Лушашка Ірына

2011: *Асноўныя тэндэнцыі культурна-адукацыйнай дзейнасці беларускіх літаратурных музеяў на сучасным этапе*, „Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў”, nr 1.

2019: *Сучасныя тэндэнцыі ў культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў: беларускі і замежны вопыт*, [w:] *Культура. Наука. Творчество: сборник научных статей*, t. 13, Мінск: Беларуский государственный университет культуры и искусств, s. s. 306-311.

2021: *Музеи онлайн: формы работы с аудиторией в условиях пандемии Covid-19*, „Искусство и культура”, nr 3(43).

Мірончык Вольга

1997: *Музейная педагогіка: праблемы арганізацыі музейнай работы з дзецьмі*, Мінск: БелІПК.

Смыкова Евгения

2013: *Социально-демографический портрет потребителей музейных услуг в Беларуси*, [w:] *VII Машеровские чтения. Материалы междунар. науч.- практ. конф.*, ред. А. П. Солодков і ін., Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова.

2016: *Модели поведения посетителей музеев Беларуси (по результатам эмпирических замеров)*, „Весці БДПУ”, seria 2, nr 1(87).

2021: *Музейное дело в Республике Беларусь: статистический анализ*, „Весці БДПУ”, seria 2, nr 1(107).

Трофимова Мария

2022: *Инклюзивная среда музея как туристическая дестинация*, [w:] *Развитие инклюзивного туризма в Беларуси и мире: материалы междисциплинар. семинара*, Минск: БГУ.

Юхневич Марина

2001: *Я поведу тебя в музей*, Москва: Российский институт культурологии.

Strony internetowe

makm_maladziecna — https://www.instagram.com/makm_maladziecna; data odczytu: 02.02.2022.

Аб студыі «У гасці да Цюбіка» — <https://www.artmuseum.by/index.php?cultureKey=ru&q=info/tub/o-studii-v-gosti-k-tyubiku.html>; data odczytu: 21.01.2022.

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа. Навіны — <http://kolasmuseum.by/>; data odczytu: 01.05.2022.

- Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Лекцыі* — <http://bellitmuseum.by/lektsyi/>; data odczytu: 13.03.2022.
- Дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту. Традыцыйныя мерапрыемствы* — <https://etna.by/services/tradicionnye-meropriyatiya>; data odczytu: 10.04.2022.
- Культура Рэспублікі Беларусь* — <https://www.belstat.gov.by/upload/iblock/d3c/yhvibk085qco47oi3q31dlc1he0e592b.pdf>; data odczytu: 26.03.2022, 12.08.2022.
- Літаратурны музей Кузьмы Чорнага* — <http://bellitmuseum.by/litaraturnyi-muzej-kuzmyi-chornaga/>; data odczytu: 15.03.2022.
- Літаратурны музей Максіма Багдановіча* — <http://bellitmuseum.by/litaraturnyi-muzej-maksima-bagdanovicha/>; data odczytu: 11.02.2022.
- Мінскі абласны краязнаўчы музей. Наведвальніку* — <http://molodechno-mokm.museum.by/be/visitor/>; data odczytu: 03.04.2022.
- Музей для ўсіх. Сямінар на пытаннях інклюзіі і безбар’ернага асяроддзя. Метадычныя парады ўдзельнікаў на працы са спецыяльнай аўдыторыяй* — <http://bellitmuseum.by/wp-content/uploads/2021/06/metadychnyya-parady-seminara-muzej-dlya-usih.pdf>; data odczytu: 25.05.2022.
- Музей Замкавы комплекс “Мір”. Мерапрыемствы* — <https://mirzamak.by/happenings/>; data odczytu: 28.03.2022.
- Музей прыроды і экалогіі. Экскурсіі* — <http://pryroda.histmuseum.by/by/visit/excursions/>; data odczytu: 01.04.2022.
- Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь. Інклюзіўны культурна-адукацыйны праект* — <http://www.histmuseum.by/ru/news/2913/>; data odczytu: 13.03.2022.
- Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь. Музейныя заняткі* — <http://histmuseum.by/by/visiting/museum-lessons/>; data odczytu: 03.03.2022.
- Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік “Нясвіж”. Квэсты* — <http://niasvizh.by/be/kvesty/>; data odczytu: 01.04.2022.
- Национальный художественный музей* — <https://www.youtube.com/channel/UCtHtNjMr8VdnpDeklJXWV1w/featured>; data odczytu: 26.03.2022.
- Ноч музеяў у Беларусі* — <http://nochmuzeev.by/arhiv-1/>; data odczytu: 22.04.2022.
- Праект «Бум! — Ага!»* — <http://book.polotsk.museum.by/be/node/59974>; data odczytu: 21.04.2022.
- Шпацьр на горадзе сонца* — <https://www.youtube.com/playlist?list=PLHFi74GC596cn8xFKVveW6B7fCqP5vPqY>; data odczytu: 13.03.2022.

Bibliografia (Transliteracja)

Aperatyŭnaâ infarmacyâ

2000: *Aperatyŭnaâ infarmacyâ pa prablemah kul'tury i mastactva*, Minsk: NBB (wyd. 1).

Bambeška İvanna

2020: *Genezis kul'turna-adukacyjnaj dzejnasci kraâznaučykh muzeâŭ Belarusi*, „Iskusstvo i kul'tura”, nr 2(38).

Lupaška İryna

2011: *Asnoŭnyâ tendencyi kul'turna-adukacyjnaj dzejnasci belaruskich litaraturnykh muzeâŭ na sučasnym ètape*, „Vesnik Belaruskaga dzâržaŭnaga ŭniversiteta kul'tury i mastactvaŭ”, nr 1.

- 2019: *Sučasnyâ tendencyi ŭ kul'turna-adukacyjnaj dzejnasci mužeâŭ: belaruskì i zamežny vopyt*, [w:] *Kul'tura. Nauka. Tvorčestvo: sbornik naučnyh statej*, t. 13, Minsk: Beloruskij gosudarstvennyj universytet kul'tury i isskusstv, s. 306–311.
- 2021: *Muzei onlajn: formy raboty s auditoriej v usloviâh pandemii Covid-19*, „Iskusstvo i kul'tura”, 3(43).

Mirončyk Vol'ga

- 1997: *Muzejnaâ pedagogika: prablemy arganizacyi muzejnaj raboty z dзец'mi*, Minsk: BelIPK.

Smykova Evgeniâ

- 2013: *Social'no-demografičeskij portret potrebitelej muzejnyh uslug v Belarusi*, [w:] *VII Mašerovskie čteniâ. Materialy meždynar. nauč.-prakt. konf.*, red. A. P. Solodkov i in., Vitebsk: VGU imeni P. M. Mašerova.
- 2016: *Modeli povedeniâ posetitelej muzeev Belarusi (po rezul'tatam èmpiričeskich zamerov)*, “Vesci BDPU”, seria 2, nr 1(87).
- 2021: *Muzejnoe delo v Respublike Belarus': statističeskij analiz*, “Vesci BDPU”, seria 2, nr 1(107).

Trofimova Mariâ

- 2022: *Inklŭzivnaâ sreda mužeâ kak turističeskaâ destinaciâ*, [w:] *Razvitie inklŭzivnogo turizma v Belarusi i mire: materialy meždisciplinar. seminara*, Minsk: BGU.

Ūhnevič Marina

- 2001: *Â povedu tebâ v muzej*, Moskva: Rossijskij institut kul'turologii.

Strony internetowe (Transliteracja)

- Ab studyi «U gosci da Cŭbika»* — <https://www.artmuseum.by/index.php?cultureKey=ru&q=info/tub/o-studii-v-gosti-k-tyubiku.html>; data odczytu: 21.01.2022.
- Dzâržaŭny litaraturna-memaryâl'ny muzej Âkuba Kolasa. Naviny* — <http://kolasmuseum.by/>; data odczytu: 01.05.2022.
- Dzâržaŭny muzej gistoryi belaruskaj litaratury. Lekcyi* — <http://bellitmuseum.by/lektsyii/>; data odczytu: 13.03.2022.
- Dzâržaŭny muzej narodnaj arhitektury i pobytu. Tradycyjnyâ merapryemstvy* — <https://etna.by/services/tradicionnye-meropriyatiya>; data odczytu: 10.04.2022.
- Kul'tura Respubliki Belarus'* — <https://www.belstat.gov.by/upload/iblock/d3c/yhvibk085qco47oi3q31dlc1he0e592b.pdf>; data odczytu: 26.03.2022, 12.08.2022.
- Litaraturny muzej Kuz'my Čornaga* — <http://www.bellitmuseum.by/litaraturnyi-muzey-kuzmy-chornaga/>; data odczytu: 15.03.2022.
- Litaraturny muzej Maksima Bagdanoviča* — <http://www.bellitmuseum.by/litaraturnyi-muzey-maksima-bagdanovicha/>; data odczytu: 11.02.2022.
- makm_maladziecna* — https://www.instagram.com/makm_maladziecna; data odczytu: 02.02.2022.
- Minskì ablasny kraâznaŭčy muzej. Navedval'niku* — <http://molodechno-mokm.museum.by/be/visitor>; data odczytu: 03.04.2022.
- Muzej dlâ ŭsich. Seminar pa pytannâh inklŭziji i bezbar'ernaga asâroddzâ. Metadyčnyâ parady ŭdzel'nikaŭ pa pracy sa specyâl'naj aŭdytoryâj* — <http://bellitmuseum.by/>

wpcontent/uploads/2021/06/metadychnyya-parady-seminara-muzej-dlya-usih.pdf, data odczytu: 25.05.2022.

Muzej pryrody i êkalogii. Êkskursii — <http://pryroda.histmuseum.by/by/visit/excursions/>; data odczytu: 01.04.2022.

Muzej Zamkavy kompleks „Mir”. Merapryemstvy — <https://mirzamak.by/happenings/>; data odczytu: 28.03.2022.

Nacyânal'ny gîstaryčny muzej Rêspubliki Belarus'. Īnklûziŭny kul'turna-adukacyjny praekt — <http://www.histmuseum.by/ru/news/2913/>; data odczytu: 13.03.2022.

Nacional'nyj hudoŭestvennyj muzej — <https://www.youtube.com/channel/UCtHtNJMr8VdnpDeklJXWV1w/featured>; data odczytu: 26.03.2022.

Nacyânal'ny gîstaryčny muzej Rêspubliki Belarus'. Muzejnyâ zanâtki — <http://histmuseum.by/by/visiting/museum-lessons/>; data odczytu: 03.03.2022.

Nacyânal'ny gîstoryka-kul'turny muzej-zapavednik „Nâsviŭ”. Kvèsty — <https://niasvizh.by/be/kvesty/>; data odczytu: 01.04.2022.

Noč muzeâŭ u Belarusi — <http://nochmuzeev.by/arhiv-1/>; data odczytu: 22.04.2022.

Praekt «Bum! — Aga!» — <http://book.polotsk.museum.by/be/node/59974>; data odczytu: 21.04.2022.

Špacyr pa goradze sonca — <https://www.youtube.com/playlist?list=PLHFi74GC596cn8xFKVveW6B7fCqP5vPqY>; data odczytu: 13.03.2022.

Irina Lupashko

Main trends of contemporary cultural and educational function of Belarusian museums

The article analyses modern tendencies of cultural and educational activity of Belarusian museums. The characteristics of museum audiences are described as well as the necessity of a specific approach is outlined. Traditional and innovative forms and methods of work with the audience are examined and the perspectives for development are determined.

Keywords: museum, cultural and educational activity, basic forms, innovative forms, excursion, lecture, museum-pedagogical activity, museum holiday, quest, inclusivity, museum audience.

